

Noen barndomsinntrykk

under første del av 2. verdenskrig

Av Alf Hennø

Vi som var seks år i 1940, skulle komme til å få en stor del av vår oppvekst – viktige år – under 2. verdenskrig. Inntrykkene av krig og okkupasjon fikk vi altså i alderen fra seks til elleve år, og det vil nok prege denne fremstillingen. Mye av det som en så, forstod en kanskje ikke rekkevidden av. Kanskje andre, som var voksne eller eldre enn oss, husker andre begivenheter eller ser annerledes på mye av det som lå i tiden.

Far var i Marinen, som så mange fedre her Horten. Jeg husker nok at de voksne snakket om krig. Høsten 1939, en mørk og regntung kveld, fulgte vi far på Bastø-fergen. Jeg husker godt at vi stod på kaia og vinket farvel. Mor snufset da fergen var gått, og dermed begynte storesøster og jeg også å grine. Vi ante at dette var alvorlig.

Hvor KNM "Heimdal" befant seg høsten 1939, husker jeg ikke, men den 9. april 1940 var den i farvannene omkring Tromsø. Den historien kjenner vel de fleste av oss, så den tar jeg ikke opp her. Men vi som var i Borre og Horten, husker nok denne datoen, vil jeg tro. Vi våknet tidlig om morgenen av vedvarende, kraftig kanonskyting. Det må nok har vært skuddvekslingen mellom tyske krigsskip ute i fjorden, og norske marinefartøyer som lå på Indre havn, for der hadde så vidt jeg vet en tysk "Raumboot" kommet seg innenfor Vealøs, og den ble senket av mineleggeren "Olav Tryggvason", som var en av de få nyere båtene som marinen hadde da. Nokså tidlig på dagen fikk vi så høre om "Blücher" som var blitt senket i Drøbaksundet, og om de norske, gamle panserskipene "Norge" og "Eidsvoll", som var blitt senket på havnen i Narvik. Dette var jo store tragedier som utspant seg dette døgnet, det ble sorg i mange hjem da, hvor de hadde mistet en far eller bror.

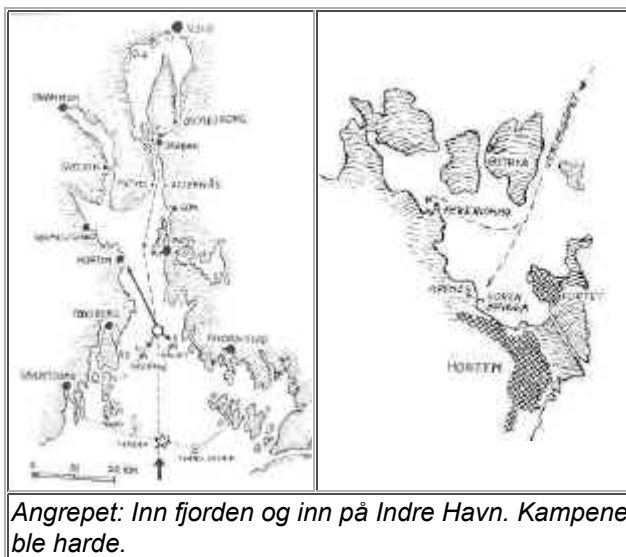

Mineleggeren "Olav Tryggvason" tar opp kampen mot den tyske krigsmarine på Horten havn om morgenen 9. april. "R17" blir skutt i brann og detonerer, også "R27" blir senket.

Tyske fly var også over Horten. Jeg husker skyting og braking, og at vi løp i dekning i "sykkelrommet" ved kjelleren vår. Under dette tok jeg meg en liten tur ut og

kikket mot hovedveien, Storgaten. Der kjørte lastebiler og personbiler i rasende fart, i begge retninger. Det var evakuering, sa de voksne.

Om kvelden 9. april mener jeg det var stille. Det var vel første gangen at jeg hørte at Hitler talte i radioen. Jeg synes at det alltid pleide å være en slags spenning når Hitler skulle tale. Han innledet alltid med "Kameraden !" Hva han sa ellers, forstod jeg ikke, men det var alltid kraftig applaus og musikk før og etter talene hans.

Noen dager etter 9. april, snakket de voksne om evakuering. Det var tryggere å være i skogen enn i boligområdene når det var skyting. Skogens trær ga en viss beskyttelse mot kuler og splinter. Omkring Horten ble det skutt med kanoner, og det er jo slik at når granater fra kanoner eksploderer, så blir de til en mengde splinter som farer i alle retninger, minst like farlige som geværskudd.

Så evakuerte vi da, først bort i et hus ved skogen, hvor skredder Bye bodde. Vi og noen naboer var der i to-tre dager, tror jeg. Mor hadde da min yngste søster, som var ti måneder gammel, i barnevogn. I denne barnevognen la hun det som hun kunne få med seg av de nødvendigste ting, slik som dyner og puter, som hun hadde hentet i huset vårt. Barnevogna var det eneste transportmiddelet vi hadde, det var ikke snakk om bil da, vi hadde ikke sykkel en gang!

Så gikk vi da, fra Grønli/Tveiten til Skoppum. "Vi" var mor, tre barn på ni, seks og snautt ett år, mors tante og onkel og deres datter på femten år. Fort gikk det ikke, men etter et par timer eller så var vi framme ved jernbaneundergangen ca 100 meter fra Skoppum stasjon. Vi visste ikke hvor vi skulle hen, så vi ble stående rådville i bakken der hvor Gunnestad har bedriften sin nå. Slektninger hadde vi ikke på landet her. Far var jo fra Øygarden ved Bergen, og mor var fra Kristiansand, så det var langt til bestemødre, bestefedre, tanter og onkler.

Men så kom det en mann gående der, som de voksne henvendte seg til. Han fortalte at det var et sted litt lenger oppe i bakken, hvor de hadde tatt imot mange mennesker. Dit gikk vi også. Der var det fullt av folk, og vi trodde at vi bare måtte gå videre, men så kom han som eide stedet, det var Arne Bye. "Nei, kom inn", sa han, "her har dere tre barn, dere kan ikke gå videre når dere ikke har noen å gå til". Ja, så fikk vi komme inn der da, og mor fikk stelle lillesøster og vi fikk smørgrøt til kvelds. Og så viste det seg at en av lekekameratene mine også var kommet dit, sammen med sin familie.

Hvorfor var vi gått akkurat til Skoppum? Jo, etter hva de voksne sa, så var vi der så pass langt fra Horten og Indre havn at vi var trygge for granater og splinter, som for gjennom luften når det var kamp.

Om kveldene pratet de voksne om det som var hendt i dagene før, om Hitler, om krigen, om engelskmennene som kanskje kom, om "Olav Tryggvason" som etter å ha ført en dristig kamp, ble nødt til å overgi seg og som så kom på tyske hender. Den fikk da visstnok navnet "Albatross". Og så pratet de om jentungene som løp etter tyskerne, og om at mange av de tyske soldatene og marinegastene var svært unge. En av damene var en gang kommet over en tysk gast som satt og gråt, og hun hadde spurt hva han gråt for. "Jeg fyller 17 år i dag", svarte han.

Som de voksne hadde håpet og ventet, fikk vi ingen krigsinntrykk på Skoppum, bortsett fra en påminnelse om at det var krig i landet. Det var et stort, tysk fly som fløy svært lavt over området, en fin, solblank dag. Den dagen var mor en tur hjemme i huset i Grønlia/Tveiten. Hun "møtte" det samme flyet, ble svært redd og stilte seg inn til en telefonstolpe. "Skal du ta meg, så går du i stolpen og", tenkte hun. Men noe dramatisk skjedde ikke. Kanskje flymannskapet bare ville se litt nærmere på omgivelsene her?

Samme dagen hadde mor vært i byen. Hun ville vite hvor far var, om han hadde vært ute i noe, – ja, om han i det hele tatt levde. Hun gikk til Telegrafan i Horten, hun ville forsøke å ringe. Men der stod en tysk soldat på vakt, med hjelm og gevær og det hele, og han så nokså brysk ut på avstand. Hun gikk likevel bort til han, og så viste det seg at dette bare var en unggutt. "Mein Mann ist in Tromsø", forsøkte hun seg på tysk. Soldaten hadde ikke annet svar å gi enn det som var faktum: "Alle Verbindungen gebrochen" eller noe slikt. Så telefonhilsen fra far kunne hun ikke bringe til oss, som fremdeles var på Skoppum.

Tilbake derfra kom vi vel etter ca. tre uker. Jeg husker nok at vi var hjemme igjen på 17. mai. Da var det ei dame som samlet en flokk på 12-15 unger i Grønlia, og så gikk vi i 17.

mai-tog, med flagg som vi hadde vært hjemme og hentet. "Nå blir du arrestert", ropte de voksne til henne. "Ja, det får ikke hjelpe", svarte hun. Men det gikk visst bra.

Vi fikk høre at det gikk annerledes for seg i byen. Der hadde ungdom pyntet seg med 17. maisløyfer og flokket seg sammen. Men så var det noen nazister som løp etter dem og rev av dem 17. maisløyfene. Ei nabodame hadde vært i byen og sett på dette. Hun hadde gått bort og brukt kjeft på en av nazistene, men det hjalp jo ikke.

Noen uker etter tror jeg det var, snakket de voksne om at det skulle komme et stort, tysk marineorkester til Horten og holde konsert på torget. Dette var visst et veldig kjent orkester, og folk var enige om at de måtte møte frem og høre på det, – krig eller ikke. Dagen kom, torvet var så vidt jeg kan huske stappende fullt av folk. De tyske marinefolkene kom reisende i busser. De stilte opp notestativene sine på torvet, dirigenten inntok sin plass, og så holdt de konserten. Og de fikk full applaus. Denne hendelsen har jeg ikke hørt at noen har snakket om siden. For meg som seksåring virket det som stemningen var falt mer til ro, vi glemte nesten krigen for noen dager. Livet lot til å komme mer over i sin normale gang.

Soldater marsjerer gjennom byen.

Men sommeren 1940 fikk vi ikke lov til å bade i Oslofjorden. Det var snakk om at noen ungdommer som hadde vært på stranda og badet, hadde sett noen tarmer som lå og drev i sjøen. Folk tenkte vel i den forbindelse på "Blücher", og på kampene som hadde foregått på Indre havn. Den sommeren måtte søstrene mine og jeg bade i ei vaskebalje i haven.

Illustrasjonstegning

Inntrykket som vi seks-syv-åringer hadde av tyske soldater var at de marsjerte og sang "Gegen England" og "Hai li, hai lå". De var veldisiplinerte, sa de voksne. Enkelte unger gikk inn i rekkene og leide soldatene, hørte vi. Selv lekte vi

"tyskerhær" av og til og gikk på ei rekke og sang "Hai li, hai lå".

Tyske vakter ved Kanalbroen

Hva mer sa de voksne i 1940/1941? Hitler og nazistene hadde egentlig et fint program, men det var noe i veien med måten som de behandlet mennesker med andre meninger på.

Hvor var far? Sommeren 1941 må det vel ha vært. Da kom en bror av far på besøk hjem til oss. Han ville prøve å finne ut hvor far kunne være. At han var ombord i "Heimdal", mente vi at vi visste. Av noen voksne hadde onkel fått vite at det bodde en kommandørkaptein som het Dingsør i Aschehougsgate, i den andre enden av Horten. Han skulle visstnok vite en del. Vi strevete med å finne denne gata og huset, men fant da omsider frem og ringte på. En mann gløttet på døra, og onkel spurte hvor "Heimdal" var. "Den er i England", lød svaret, og så ble døra klemt igjen. Man kunne ikke veksle mange ord med ukjente den gangen, en visste ikke hvem som var venn og hvem som var fiende. Men vi kunne i hvert fall slå oss til ro med det som vi dermed hadde fått greie på. Det varte for øvrig ikke lenge før nevnte kommandørkaptein hadde tatt seg over til England.

August 1941 begynte vi som da var syv år på skolen. Lærerinna vår het fru Wicklund og var koselig og snill. Livet gikk sin vanlige gang, så langt det var mulig. Men i 1942 (?) var et par nazister innom skolen og satte opp et foto av Quisling og en plakat med ei jente i hirduniform, i hvert klasserom. En gang klassen stod og sang før vi skulle gå hjem fra skolen, lot jeg som jeg hadde gevær og stod og siktet mot Quislingbildet.

"Sett deg ned, Alf", sa lærerinna da. Etterat de andre elevene var gått, spurte hun hva jeg gjorde mens de andre sang. Og så måtte jeg forklare meg. "Det må du aldri gjøre mer", sa lærerinna, ikke fordi hun var nazist, men for at hverken hun eller andre skulle få ubehageligheter med nazistene. Selv hadde jeg jo en mor som gikk hjemme og etterhvert var blitt livende redd, for det første fordi faren min var "ute", – kanskje han ble drept. For det andre var det slik at hvis vi ungene sa eller gjorde noe som nazistene ikke likte, kunne hun bli arrestert. Det trodde vi, i hvert fall.

Litt lenger fremover i tida, det må vel ha vært i 1941/1942, fortalte mor at nazipolitiet (Gestapo?) hadde arrestert en gutt som hun hadde vært barnepike for, da han var liten. Gutten var blitt dødsdømt og skutt. Så nå gjorde etter hvert

angsten og avskyen for regimet seg gjeldende, og de følelsene varte helt til krigen var slutt.

Skade på hus i Skolegaten nr. 13

*Tildekkede vinduer hos Johan Sollie Bok og
Papirhandel*

Noe som skjedde, visstnok i 1941 eller 1942, var at det kom et dekrét fra Quislings regjering om at alle barn og unge over en viss alder skulle være med om høsten og plukke poteter. Storesøster gråt og lurte på "hva pappa ville si når hun gikk i fiendens tjeneste på denne måten". Men mor forklarte oss at det vi skulle gjøre, var egentlig å hjelpe bøndene med å få potetene i hus, slik at vi alle skulle få mat til vinteren. Det skjønte vi. Jeg var ett år for ung, 8 år var visst aldersgrensen for å være med på dette. Likevel ble jeg med storesøster for å plukke poteter i Bryggeriets åker. Jeg husker at vi ble fordelt til å plukke, sammen med de voksne. "Skal han som er så litten, værre med på detta?" hørte jeg. Jeg syntes nok at "han mann' som jeg plukka sammen med, hadde nazistlue", men han var grei og røykte pipe og prata i pausene. Han oppmuntret meg stadig til å stå på. "Heng i gutt, – pengær å tene!" Så dette gikk bra.

Siden hadde vi potetferie hvert år, i hvert fall til og med høsten 1952, da jeg gikk i siste klasse i gymnaset. Noe fornuftig hadde altså Quislingregjeringen satt i gang. Disse første årene av krigen var altså stort sett en tid med blandede inntrykk og blandede følelser. I ettertid, når jeg har tenkt over dette, har jeg hatt inntrykk av at folk i 1940/1941 ikke helt hadde bestemt seg for hvilken stilling de skulle ta til Hitler. Men Quisling var, så vidt jeg kan huske, upopulær hele tiden. Nå skulle det jo etter hvert vise seg hvordan det var å leve under dette regimet, og glade var vi alle da det hele var over i 1945, og far kom hjem igjen.

Men slik er det vel at krigen satte merker i alles liv, både på godt og vondt, enten vi var store eller små, selvom vi var heldige. Det var mange som hadde det atskillig verre.

Copyright: Borre Historielag, Borreminneredaksjonen
Vevutgave: Høgskolen i Vestfold i samarbeid med Borre Historielag
[Borreminne hovedside](#)